

# ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

---

*В. Гаращук*, доктор юридичних наук, професор, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого,

*А. Мухатаєв*, кандидат юридичних наук, перший заступник Управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ, генерал-лейтенант СБУ

## **Категоріально-правова характеристика корупції: визначення понять «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин»**

Корупція — одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на які спирається будь-яка демократична держава: рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя та ін. Крім того, корупція завдає державі значної економічної та політичної шкоди, серйозно гальмує поступальний розвиток суспільства. Корупція в Україні істотно знижує потенційну ефективність будь-яких економічних та соціальних програм держави, результативність різних видів контролю.

Верховна Рада України ще у 2001 р. у Постанові за підсумками парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією в Україні<sup>1</sup> зазначила, що проблема подолання корупції в Україні вже втратила суто юридичний аспект і перетворилася в найсерйознішу політичну проблему, нерозв'язання і загострення якої суттєво погіршують міжнародне

---

<sup>1</sup> Про підсумки парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією в Україні: Постанова Верховної Ради України від 5 лип. 2001 р. // Голос України. — 2001. — 15 серп. (№ 145).

становище нашої держави та її політичний імідж у світі. Так, за відомостями експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), які опубліковані в 1998 р. у Женеві у «Глобальній доповіді про конкурентоспроможність», у рейтинговій таблиці доповіді Україна посідає 53 місце (Росія — 52). Існують й інші оцінки. Наприклад, за рейтингом впливової неурядової організації «Транспаренсі інтернейшл» Україна майже десять років потому посідала 82 місце<sup>1</sup>. У 2006 р. вона була вже на 99 місці<sup>2</sup>, у 2007 р. — на 118, поруч з такими державами, як Бенін, Малаві, Малі, Принсіпе<sup>3</sup>.

Деякі розбіжності у показниках є неминучими за тих умов, що стан корумпованості в країнах постійно змінюється, різні організації використовують неоднакові підходи до оцінок «корумпованості», у світі існують нетотожні тлумачення терміна «корупція» та ін. До того ж це явище є одним із найбільш латентних серед усіх видів правопорушень. За словами Дж. Сакса, «цей низький рівень відображає... безсистемний характер реформ у цих двох країнах (маються на увазі Україна та Росія. — *Авт.*). Обидві вони вважаються вкрай корумпованими, ненадійними у виконанні контрактів і навіть такими, що мають ненадійний поліцейський захист фізичної безпеки»<sup>4</sup>. Експерти ВЕФ включили Україну та Росію до групи країн, «де злочинність, корупція, відсутність особистої безпеки і відкрите нехтування податковими законами настільки стали нормами життя, що право, засноване на законі, серйозно підірвано»<sup>5</sup>. За відомостями експертів Українського центру економічних і політичних досліджень, тіньовими структурами в Україні вже на початку незалежності були пов'язані практично всі рівні державних службовців і депутатів. За інформацією СБУ, 60 % організованих злочинних груп, 40 % підприємців та близько 90 % комерційних структур мають корумповані зв'язки в різних органах влади і управління. Понад 60 % доходів середнього

<sup>1</sup> Аргументы и факты в Украине. — 2000. — № 40.

<sup>2</sup> Рейтинг світової корупції був опублікований організацією «Транспаренсі інтернейшл». Стосується корупції в державних секторах 163 країн світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www.Inter-k.com.ua/news](http://www.Inter-k.com.ua/news)

<sup>3</sup> Див.: Кореспондент. net Україна, 26 вересня 2007 р. Рейтинг України (попередні оцінки) у 2008 р. вже сягає 134 місця.

<sup>4</sup> Corruption Watch. — 1998. — № 8. — June 24.

<sup>5</sup> Там само. Вражаючі відомості наведені каналом НТВ 6 червня 2008 р. в телевізійних новинах: доходи корупціонерів у Росії сягають третини національного бюджету!

службовця — це хабар<sup>1</sup>. Усе це призводить і до того, що міжнародні економічні та фінансові кола визнають Україну вкрай ризиковою для бізнесу країною, не рекомендують інвесторам вкладати свій капітал в українські підприємства. Саме тому боротьба з корупцією повинна стати одним із основних державних пріоритетів.

Досконале законодавство, спрямоване на ліквідацію або хоча б послаблення цього небезпечного явища, є важливою складовою укріплення законності та дисципліни в країні. Повністю подолати корупцію неможливо, у будь-якому разі — в недалекому майбутньому. На такий висновок наштотує аналіз політичної та правової думки минулих часів, низки актів стародавнього світового законодавства.

Безперечно, найбільш результативний шлях боротьби з корупцією — це усунення причин, що її породжують. До них слід віднести: низький рівень заробітних плат службовців апарату управління; тривалі затримки в одержанні ними заробітної платні; високі ціни на товари та послуги, що наближаються до світових (а в ряді випадків і перевищують їх); конфіскаційна податкова політика держави, при якій підприємцю легше «купити» урядовця і приховати за його допомогою прибутки, ніж платити з них податки та ін. Але усунути ці причини швидко неможливо. Для цього потрібні серйозні економічні, політичні та інші реформи, що потребує значних витрат. Водночас це не виключає застосування в боротьбі з корупцією неекономічних — адміністративних засобів. Вони не потребують суттєвих витрат, менш ефективні, але є одними з важливих складових у боротьбі з корупцією. На нашу думку, адміністративні способи боротьби з корупцією поділяються на два значних блоки: 1) прийняття відповідних норм (тобто нормотворчість) та 2) застосування норм права (правозастосовна діяльність).

Законодавство — основний провідник будь-якої державної програми. Тому робота по вдосконаленню нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією, має розглядатися як один з найважливіших етапів на шляху подолання цього негативного явища.

Чинне законодавство про боротьбу з корупцією недосконале і репрезентовано тільки двома основними нормативними актами — відповідними статтями Кримінального кодексу України та Законом України від

---

<sup>1</sup> Див.: *Литвак О. М.* Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992–1995 роки): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 1997. – С. 17. Досить спірні висновки, але не звернути на них увагу не можна.

5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією»<sup>1</sup>, який не відповідає вимогам часу. Не узгоджені названі закони і з іншими нормативними актами. Назріла нагальна потреба більш детального окреслення понять «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин», особливо в умовах реформування системи кримінальної юстиції України, введення нового поняття — «кримінальний проступок».

У Законі України «Про боротьбу з корупцією» законодавець вперше дав юридичне визначення такому явищу, як корупція, хоча корупція є явищем скоріше соціальним, кримінологічним, ніж юридичним. Корупцію він визначив як «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямовану на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг» (ст. 1 Закону). Це майже збігається з визначенням, яке дає корупції ООН. У Довідковому документі про міжнародну боротьбу з корупцією (квітень 1995 р.) вона визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях»<sup>2</sup>.

Виходячи з цих визначень, можна зробити висновок, що термін «корупція» включає і таке поняття, як «хабар». Втім у Законі України «Про боротьбу з корупцією» про хабар нічого не говориться. Лише ст. 12 Закону «натякає» від зворотнього на те, що, окрім адміністративно-караної, є й корупція, яка може містити склад злочину, згадуючи «корупційне діяння або інше правопорушення, пов'язане з корупцією, що не містить складу злочину». Формально це свідчить про те, що законодавець до терміна «корупція» хабар не включає. Зрозуміло, що це явне непорозуміння<sup>3</sup>. Неузгодженість нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією, виявляється і в тому, що до корупційних дій інші акти відносять й інші, часом самостійні, згідно з Кримінальним кодексом України, склади злочинів. Наприклад, Концепція боротьби з корупцією на 1998–2005 рр., затверджена Указом Президента України від 24 квітня

<sup>1</sup> Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266. О. Г. Кальман вважає, що таких актів в Україні понад два десятки (див.: *Кальман О. Г.* Місце соціально-правового контролю в системі заходів протидії корупції в Україні: Виступ на Міжнар. наук.-практ. семінарі «Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність», 11–12 трав. 2001 р., м. Харків.) На нашу ж думку, інші акти (окрім, КК України та Закону України «Про боротьбу з корупцією») прямого впливу на подолання цього негативного явища не мають, оскільки передбачають в основному організаційно-технічні заходи, не містять санкції і безпосередньо до правопорушників не застосовуються.

<sup>2</sup> Цит. за: *Лунеев В. В.* Коррупция учтенная и фактическая // Государство и право. – 1996. – № 8. – С. 81.

<sup>3</sup> На нашу думку, хабар – один із найсуттєвіших проявів корупції.

1998 р. № 367/98<sup>1</sup>, корупцією визнає зловживання владою або посадовим становищем (ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем»), перевищення влади або посадових повноважень (ст. 365 КК України «Перевищення влади або службових повноважень»), розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням службового становища (ч. 2 ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»), хабарництво (ст. 368 КК України «Одержання хабара») та ін. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»<sup>2</sup> такої тотожності не виявляє, але також вказує: «До найпоширеніших корупційних діянь належить хабарництво».

Та й надаючи визначення корупційним діянням, у самому Законі «Про боротьбу з корупцією» законодавець фактично дає перелік добре відомих форм хабара: прийняття або одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості; одержання предметів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг або переваг, які не передбачені чинним законодавством (ч. 2 ст. 1 Закону). Отже, склалася ситуація, коли назва закону є ширшою за предмет його регулювання. На нашу думку, до такого «різночитання» корупції вітчизняного законодавця підштовхують міжнародні акти, спрямовані на боротьбу з корупцією, які до корупційних діянь відносять, наприклад: «крадіжки, розкрадання та присвоєння державної власності з метою приватного використання», «зловживання посадовим становищем з метою неправомірного одержання переваг» та ін.<sup>3</sup>

Як згадане вище неповне, так і занадто широке визначення корупції теж не є виправданим. На наш погляд, Україні не слід «сліпо», без узгодження з положеннями національного законодавства, копіювати не кращі нароби світової спільноти або окремих країн. Нічого, окрім плутанини, помилок та зловживань це не принесе. На жаль, численні пропозиції щодо розробки національного законодавства, спрямованого на боротьбу з корупцією, пропонують занадто широке тлумачення корупції. (Росіяни, до речі, теж ідуть цим шляхом<sup>4</sup>.) Багатолике визначення та різнопланове

<sup>1</sup> Офіц. вісн. України. – 1998. – № 17. – Ст. 621.

<sup>2</sup> Схвалена Указом Президента України від 11 вересня 2006 р. № 742/2006.

<sup>3</sup> Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. – К., 1999. – С. 12.

<sup>4</sup> Див., напр.: *Лунев В. В.* География организованной преступности и коррупция в России (1997–1999 гг.) // *Организованная преступность и коррупция. Исследования, обзоры, информация: Социально-правовой альманах.* – Екатеринбург, 2000. – Вып. 3. – С. 9.

закріплення в законодавстві терміна «корупція» «розмивають» межі складу цього правопорушення, ототожнюють його з іншими протиправними діяннями. Додамо, що проблему поглиблює і нечітке окреслення суб'єкта корупції. Усе це може призвести до того, що будь-яке службове порушення, у тому числі й звичайна помилка службовця, розглядатиметься як корупційне діяння. Для таких занепокоєнь існують підстави. Гонитва за показниками вже зараз створила своєрідну атмосферу, коли звітність щодо боротьби з корупцією формується завдяки притягненню до відповідальності голів сілрад, військовослужбовців, лікарів, лісників, контролерів метро та завгоспів ПТУ<sup>1</sup>.

Нечітке визначення меж кримінально караного і адміністративного корупційного діяння, необміркований підхід до питання про суб'єкт відповідальності за таке правопорушення призводять до того, що за наявності підстав за одні й ті ж дії державних службовців (посадових осіб) можна притягти і до кримінальної відповідальності за хабарництво (ст. 368 КК України), і до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь (ст. 7 Закону України «Про боротьбу з корупцією»). Це ускладнює роботу правозастосовувачів, призводить до різних зловживань з їх боку, зокрема до необґрунтованих звільнень посадових осіб від кримінальної відповідальності за хабарництво. До того ж постає закономірне питання: чому за одні й ті ж діяння державного службовця (посадову особу) можна притягти до адміністративної відповідальності, а посадових осіб недержавного сектору тільки до кримінальної?

Відчуваються труднощі і в питаннях кваліфікації правопорушення за ст. 354 КК України («Одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації»). Але тут, у самій статті, є хоча б вказівка на обов'язкові ознаки злочину: матеріальні блага (у будь-якому вигляді) або вигоди майнового характеру; значний розмір; отримання винагороди шляхом вимагання; суб'єкт злочину — особа, яка не є посадовою. Хабар же (кримінальний злочин, відповідальність за який передбачено ст. 368 КК України) від адміністративного проступку (відповідальність передбачена ст. 7 Закону України «Про боротьбу з корупцією») відрізнити практично неможливо. Адміністративне корупційне діяння не має ані вартісних, ані будь-яких інших ознак, які б відмежували його від хабара, за винятком того, що суб'єктом хабара є тільки посадова особа, яка не завжди є державним службовцем, хоча так само, як і хабар, воно має майновий характер. (Нагадаємо, що відповід-

<sup>1</sup> Див. відомості з архіву прокуратури м. Харкова.

но до п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» хабар має виключно майновий характер<sup>1</sup>.) Конфліктує цей Закон і зі ст. 184<sup>1</sup> КпАП України. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією»<sup>2</sup> цього конфлікту не вирішує. Навпаки, вона ускладнює ситуацію. Так, підп. 3 п. 1 цієї Постанови вказує, що: «Правопорушення, пов'язані з використанням посадовими особами в особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих їм у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого державного майна, до корупційних діянь не належить» (хоча ці дії, за Законом, є не що інше, як форми корупції), а п. 18 вимагає, щоб у тих випадках, коли протиправні дії особи водночас містять ознаки, передбачені і Законом («Про боротьбу з корупцією». — *Авт.*), і КпАП України або будь-яким іншим нормативно-правовим актом, що передбачає адміністративну відповідальність, дії винного кваліфікувалися за відповідною статтею Закону «Про боротьбу з корупцією».

До недоліків Закону України «Про боротьбу з корупцією» слід віднести наявність формальних складів (ст. 5), що фактично встановлюють «презумпцію вини» особи<sup>3</sup>, а також те, що в ньому немає тлумачення таких термінів, як «правопорушення, пов'язані з корупцією»; «переваги», «особа, уповноважена на виконання функцій держави». Примітка до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією», доповнена Законом України від 11 липня 2002 р. «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з корупцією», лише опосередковано, через «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави», вказує на те, що до осіб, уповноважених на виконання функцій держави, слід відносити «посадових осіб місцевого самоврядування». Пункт 5 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 до таких осіб відносить державних службовців, депутатів всіх рівнів, сільських, селищних, міських голів та голів районних і

<sup>1</sup> Юрид. вісн. України. – 2002. – 13–19 лип. (№ 28).

<sup>2</sup> Вісн. Верхов. Суду України. – 1998. – № 3. – С. 18–21.

<sup>3</sup> Практика застосування Закону знає багато прикладів, коли службовцю в суді, у розріз із загальним принципом доказування вини, потрібно було самому доводити, що він припустився звичайної помилки (не завжди й дисциплінарно караної). На нашу думку, корупційне діяння або діяння, пов'язане з корупцією, небережно вчинити неможливо. Формальних складів тут не повинно бути.

обласних рад, військовослужбовців (крім тих, що проходять строкову службу), осіб, які згідно з чинним законодавством притягуються до відповідальності за адміністративні правопорушення на підставі положень дисциплінарних статутів. Недостатньо чітко окреслені в Законі й суб'єкти корупційних діянь, органи, які покликані вести боротьбу з корупцією. Згадувана вже нами Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 25 травня 1998 р. також недостатньо розкриває ці питання. Не дає вона й вичерпних переліків об'єктивної сторони правопорушень, не вирішує проблеми щодо ряду інших термінів та процедур застосування Закону, наприклад, наводячи тлумачення терміна «особи, уповноважені на виконання функцій держави», п. 5 Постанови фактично надає перелік видів загальних (ст. 2 та спеціальних суб'єктів корупційних правопорушень).

На нашу думку, потребує вдосконалення понятійний апарат, визначення чітких меж між діяннями кримінально караними та адміністративними. Слід також привести до взаємної «згоди» норми права, пов'язані із законодавством про боротьбу з корупцією, передусім Закон України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу»<sup>1</sup>. Треба розробити та прийняти нові нормативні акти, які б ставили додатковий заслін на шляху корупції, наприклад закони (умовні назви) «Про контроль за доходами та витратами службовців органів виконавчої влади та місцевого самоврядування». У зв'язку з цим нами пропонуються деякі зміни та доповнення до адміністративного законодавства про боротьбу з корупцією.

Нова редакція ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією» повинна, на нашу думку, мати такий вигляд.

### **Стаття 1. Поняття корупції, корупційних діянь та діянь, що пов'язані з корупцією**

Під корупцією розуміють діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм державою повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг та переваг з метою особистого збагачення, покращення свого матеріального, службового, політичного та іншого стану, а також стану своїх рідних та близьких, інших осіб.

Корупція виявляється в хабарництві та інших корупційних діяннях.

Хабарем визнається прийняття посадовою особою від іншої особи матеріальних цінностей, одержання майнових вигід або послуг, переваг

<sup>1</sup> Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.



майнового характеру за діяння, які ця особа обіцяла виконати або виконала на користь іншої особи, використовуючи своє службове становище<sup>1</sup>.

Відповідальність за одержання хабара передбачена Кримінальним кодексом України.

Корупційним адміністративним діянням визнається вчинення посадовою або іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, будь-якого із зазначених у частині першій цієї статті діянь, якщо воно не містить у собі складу злочину.

Діяннями, які пов'язані з корупцією, визнаються: одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або такою, яка наділена функціями офіційного закріплення (підтвердження) юридичних фактів, незаконної винагороди від громадян за виконання робіт, пов'язаних з обслуговуванням населення; посередництво в хабарництві; провокація хабара; одержання незаконної винагороди працівником державної установи або організації; порушення вимог фінансового контролю; нежиття керівником заходів щодо боротьби з корупцією; невиконання своїх обов'язків по боротьбі з корупцією особою, на яку покладені такі обов'язки; участь (у різних формах) у легалізації доходів, отриманих протиправним способом, та інші дії, передбачені чинним законодавством.

*Примітка.* Перелік діянь, які пов'язані з корупцією і не мають майнового характеру, містить також ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією». Відповідальність за діяння, які пов'язані з корупцією, настає за Кримінальним кодексом України та цим Законом.

Як уже зазначалося, суттєвою проблемою в практиці застосування антикорупційного законодавства є відсутність чітких меж між кримінально караною та адміністративною корупцією. У зв'язку з переважним співпаданням предмета та об'єкта кримінально караної та адміністративної корупції різницю між ними, на наш погляд, можна визначити: 1) шляхом встановлення вартісних меж між ними та 2) шляхом максимально чіткого окреслення (там, де це можливо) форм кримінально і адміністративно караної корупції. Нестабільність національної валюти підказує, що така вартісна межа повинна бути прив'язана або до неоподаткованого мінімуму доходів громадян (але тут слід пам'ятати, що світова практика йде шляхом невизнання незначних (символічних) по-

---

<sup>1</sup> За логікою цей абзац повинен складатися з відсильної норми приблизно такого змісту: «Визначення хабара міститься в ст. 368 КК України», але оскільки ця стаття такого визначення не має, автори дозволили собі його навести тут.

дарунків (зрозуміло, якщо вони не вимагаються корупціонером і не надаються в грошовій формі) за корупційне діяння)<sup>1</sup>, або до мінімального прожиткового мінімуму громадян, вартісний розмір якого вже може становити певний інтерес для корупціонера і розглядатися ним як спосіб незаконного збагачення. На нашу думку, саме розмір від одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян до мінімального прожиткового мінімуму і повинен складати адміністративне корупційне діяння за умов, що «подяка» службовцю не надається в грошовій формі та не становить кваліфікуючих ознак хабара. В інших випадках повинна застосовуватися кримінальна відповідальність.

Але такий підхід не може застосовуватися до осіб, форма корупційних діянь яких становить надання окремим особам (фірмам) непередбачених законодавством або необґрунтованих пільг та переваг. Такі пільги та переваги мають, як правило, довгостроковий характер, завдають державі, громадянам та юридичним особам значної матеріальної та моральної шкоди, руйнують у громадян віру та повагу до державної влади і повинні оцінюватися як форма хабара з усіма випливаючими з цього наслідками.

Суб'єктами корупційного діяння, на нашу думку, на законодавчому рівні (а не шляхом роз'яснення в Постанові Пленуму Верховного Суду України) слід визнавати не лише державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування, а й інших осіб, яким згідно з чинним законодавством держава делегує частку своїх повноважень. До цієї категорії, як на нас, можна віднести осіб, що тимчасово (у тому числі одноразово) виконують доручення держави. Це члени громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, громадські мисливські, лісові інспектори, громадські контролери пожежної охорони, позаштатні інспектори Головної державної інспекції з безпеки судноплавства та ін. Держава наділяє їх адміністративно-владними повноваженнями, які вони можуть використовувати і у своїх корисних цілях. (Наприклад, скласти або не скласти протоколи про адміністративні правопорушення, тобто надати чи не надати ходу справі про адміністративне правопорушення; доставити до міліції (сілради) правопорушника або за відповідну винагороду відпустити його та ін.)

У зв'язку з цим пропонується нова редакція ст. 2 Закону України «Про боротьбу з корупцією».

<sup>1</sup> Тут виникає ще одна проблема. Для багатьох громадян України навіть сума в один неоподатковуваний мінімум доходів є суттєвою. Саме тому особливу увагу слід приділити формі та підставам такого подарунка.

**Стаття 2. Суб'єкти корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією**

За корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією, на підставі цього Закону відповідальність несуть такі особи, уповноважені на виконання функцій держави:

а) посадові особи державних та недержавних утворень, які від імені держави виконують адміністративно-владні функції;

б) посадові особи правоохоронних, контрольно-наглядових органів, судді;

в) державні службовці та інші особи, які внаслідок свого службового та іншого, наданого їм (у тому числі тимчасово або одноразово) державою, становища мають право здійснювати юридично значущі дії від імені держави або готують документи, що закріплюють (підтверджують) юридичні факти;

г) народні депутати України, депутати рад інших рівнів, посадові особи органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів.

*Примітка.* Державними службовцями та іншими особами, які мають внаслідок свого службового та іншого, наданого їм (у тому числі тимчасово або одноразово) державою, становища право здійснювати юридично значущі дії від імені держави, визнаються: лікарі, секретарі судів, прокуратури, місцевих рад і виконкомів, інших державних і недержавних структур, які здійснюють реєстрацію заяв, видають довідки тощо, на підставі яких сплачуються листи непрацездатності, певні особи звільняються від виконання обов'язків державного характеру (строкова служба в армії та ін.), набувають певних благ (поставлення на квартирний облік та ін.).

Саме така редакція, на наш погляд, є оптимальною і такою, яку в подальшому не потрібно буде постійно змінювати та доповнювати у зв'язку з виникненням нових управлінських посад, змін у функціональних обов'язках службовців, інших трансформацій чинного законодавства. Через ці підстави недоречними, на нашу думку, є пропозиції<sup>1</sup> піти, наприклад, шляхом досвіду росіян, які у ст. 3 проекту Закону Російської Федерації «Про боротьбу з корупцією»<sup>2</sup> зробили спробу дати перелік таких суб'єктів. (Аналогічна спроба робиться і вітчизняним законодавцем (на-

<sup>1</sup> Див., напр.: *Рябошанка Р. Г.* Міжнародно-правовий досвід у боротьбі з корупцією // 3б. наук. пр. Харк. центру вивч. організ. злочинності. – Х., 2000. – Вип. 1. – С. 318–319.

<sup>2</sup> Проект Закона Российской Федерации от 31 марта 1993 р. «О борьбе с коррупцией» // Рос. газета. – 1993. – 16 апр.

приклад, у проекті Закону України від 11 травня 1998 р. «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про боротьбу з корупцією» (фактично — в новій редакції чинного Закону), який був представлений Відділом з питань правоохоронних органів і боротьби зі злочинністю апарату Кабінету Міністрів України, проекті Закону України 2008 р. «Про протидію корупції», внесеному народним депутатом України Г. Г. Москалем.)

Потребує свого юридичного оформлення і термін «особа, уповноважена на виконання функцій держави». Саме він, як свідчить практика, є найбільш складним для розуміння у справі визначення суб'єкта корупційного діяння. Пропонуємо таке визначення: «Особою, уповноваженою на виконання функцій держави, визнається будь-яка посадова особа органу державної виконавчої влади, місцевого самоврядування або така, яка має внаслідок свого службового чи іншого, наданого їй державою (у тому числі тимчасово або одноразово), становища право здійснювати юридично значущі дії від імені держави».

Суттєвих змін, на нашу думку, потребують і ряд статей Закону України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу», розпливчасті формулювання яких ускладнюють реалізацію не лише вимог самого Закону, а й застосування нормативних актів, які з ним пов'язані (у тому числі і Закону України «Про боротьбу з корупцією»). Наприклад, нечітке визначення у Законі України «Про державну службу» такого терміна, як «державний службовець», відсутність чіткої класифікації видів державних службовців, їх основних ознак, повної класифікації посад та рангів державних службовців (або хоча б принципів такої класифікації, оскільки, зрозуміло, повністю таку класифікацію провести неможливо за об'єктивних обставин) призвело до потреби після вступу в дію Закону «Про державну службу» актами Кабінету Міністрів України відносити посади робітників ряду державних та недержавних структур (що фактично виконують функції держслужбовця) до відповідних категорій посад державних службовців. (Зараз таких актів нараховується понад два десятки.)

На підставі викладеного можна дійти висновку, що ефективність застосування законодавства про боротьбу з корупцією напряму залежить від подальшого розвитку антикорупційного законодавства, правильного його застосування.